

Jogállamtalanítás

A Jogállamfigyelő indulásakor az alkotmányosság elvei érvényesülésének folyamatos ellenőrzése volt a magunk elé kitűzött cél. Hat pontban rögzítettük a demokratikus hatalomgyakorlással szembeni alapvető követelményeket, azokat, amelyeket a szabad élet legfontosabb értékeinek tartunk és amelyek eddig az alkotmányból következtek. Márciusban ismertté vált a Magyar Köztársaságot felváltó Magyarország új alaptörvényének tervezete, amely valamennyi általunk figyelt jogállamiság-követelmény érvényesülésében jelentős, a jogállamiság szempontjából kedvezőtlen változást helyez kilátásba. Ebben a hónapban azt vizsgáljuk meg, hogy az alaptörvény ma már rendelkezésre álló tervezete tartalmában megfelel-e a jogállamiság előre rögzített, az európai alkotmányfejlődésből és a magyar alkotmányos hagyományokból fakadó alapkövetelményeinek.

Röviden: nem.

1. Az alkotmányvédelem, ezen belül az alapjogvédelem elért szintje nem csökkenthető.

A jelenlegi alkotmány egyik legnagyobb hiányossága, hogy nem akadályozza meg az alkotmány akár naponta történő módosítását, továbbá nem akadályozza a kétharmados kormánytöbbséget abban, hogy az alkotmányt az éppen aktuális kormányzati szándékok szolgálatába állítsa. Az új alaptörvény-tervezet ezen nemhogy nem javít, hanem még ront is: a jövőben is elég lesz a képviselők kétharmadának szavazata az alkotmány megváltoztatásához, sőt az új alkotmány elfogadásához is, az alaptörvény-tervezet megszüntetne eddig megvolt eljárási fékeket is. Így nem lesz lehetőség sem megerősítő népszavazásra, sem arra, hogy a köztársasági elnök legalább megfontolásra visszaküldje az alaptörvény-módosítást a parlamentnek. Semmiképpen nem érvelnénk amellett, hogy a születőben lévő, általános karakterében és számos elemében is elfogadhatatlan alkotmányszöveget be kellene betonozni az alkotmány önvédelmét biztosító rendelkezésekkel, ugyanakkor látnunk kell, hogy a napi politikai érdekeknek megfelelő alkotmánymódosításoknak ezentúl még a jelenleginél is kevesebb akadálya lesz. A kétharmados többség tehát továbbra is fenntartja magának a jogot arra, hogy szabadon átalakítsa az alkotmányos szabályokat.

A tervezet nem állítja helyre a benyújtói által már megcsontított alkotmánybíráskodást: a költségvetési tárgyú és az adózással kapcsolatos törvények alkotmányosságát az Alkotmánybíróság továbbra is csak néhány, ezekben a tárgykörökben nem kifejezetten érintett alapjoggal összefüggésben vizsgálhatja felül. Más szavakkal az alkotmány szövegezői azt mondták: a költségvetéssel és az adózással kapcsolatos szabályok – nyilván a csak általuk felismert közérdekből - megsérthetik az alkotmány előírásait. Az alaptörvény egyébként azt is kétségesse teszi, hogy egyéb ügyekben az Alkotmánybíróság érvényre juttathatja rendelkezéseit. A javasolt alkotmányszöveg ugyanis azt mondja, hogy a testületnek feladata ellátása során tiszteletben kell tartania a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét. Az az alaptörvény, amely pénzügyi, tehát nem alkotmányos feltételektől teszi függővé az alkotmánysértő törvény megsemmisítését, saját kikényszeríthetőségét vonja kétségbe, így nem funkcionálhat valódi alaptörvényként.

Az alaptörvény-tervezet írói más módon is visszavesznek a hatályos alkotmány által garantált védelmi szintből. Az Alkotmánybíróság jogköreinek megcsontítása mellett négy alapjogot is megfosztanak a szakombudsmani védelemtől. Jelentősen felpuhítják az alapjog-korlátozás kritériumait is, azzal hogy szakítanak az alkotmány ideológia-mentességével, azaz az alkotmány szintjére emelt, inkább külsőségeiben keresztény világnézet jegyében teszik

korlátozhatóvá az alapjogokat. Az alapvető jogok az alaptörvény szerint korlátozhatók lesznek alkotmányos értékek védelme érdekében, amelyek közé a Nemzeti Hitvallás olyanokat emel, mint „a hűség, a hit és a szeretet”. Az új alapjogi rendelkezések a jogok alapvető mivoltát teszik viszonylagossá azzal is, hogy a honvédelmi és közteherviselési kötelezettségen túl számos új kötelezettséget írnak elő még az egyének egymás közötti viszonyaiban is. Az alaptörvény tervezete előírja, hogy képességeinek és lehetőségeinek megfelelő munkavégzéssel mindenki köteles hozzájárulni a közösség gyarapodásához, a nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni, a munkáltatók és munkavállalók pedig „közösségi célokra is figyelemmel” kötelesek egymással együttműködni. A tervezet egyes vitatható alapjog-korlátozásokat azzal akar igazolni, hogy az alaptörvény szövegébe vési azokat. Így például a nemzetközi fórumok által is kétségbe vont tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést elismeri, a házasság és család fogalmát a nemzetközi tendenciákról tudomást nem vevő módon, ideológiai alapon szűkíti.

Az új alaptörvény-tervezet az alkotmány- és alapjogvédelem követelményét nem elégíti ki.

2. A közhatalom független intézményeinek a parlamenti többség és a kormányzat befolyásától mentesen kell működniük, csak így őrizhetik meg arcukat, a közhatalom gyakorlását pedig a valóban független intézmények folyamatos kontrolljának kell legitimálnia.

Egy korábbi jogállamfigyelő a függetlenség tényleges biztosítékaival és azzal foglalkozott, hogy a kormányzó pártszövetség milyen technikákkal foglalta el a független pozíciókat az Országos Választási Bizottság átszervezésétől az alkotmánybírák jelölési rendjének átírásáig. Még ha az új alaptörvény egyébként biztosítaná is a függetlenség jogi garanciáit, az új alkotmányi szabályok szerinti átszervezések, intézmény-átnevezések alkalmat adhatnak arra, hogy újabb független pozíciókba is a kormányoldalnak kedves emberek kerüljenek, rendesen igen hosszú időre. Az alaptörvény tervezete azonban a meglévő függetlenség-garanciákat is lerontja, például azzal, hogy az alkotmánybíróság elnöke megválasztásának jogát elveszi a testülettől.

Négy kellemetlen ellensúlyt olvasztanak össze azzal, hogy megszüntetnek három önálló (adatvédelmi, környezetvédelmi és kisebbségi) országgyűlési biztosi intézményt, a független szakbiztosok utódai ezen túl a „főombudsman” beosztottjaiként dolgoznak, ha egyáltalán lesznek. Az is biztos, hogy független adatvédelmi és információszabadság biztosa már nem lesz Magyarországnak (lásd: 4. pont).

Az új alaptörvény tervezete a kormányzatot ellenőrizni hivatott független intézmények függetlenségét nem biztosítja megfelelően.

3. Fontos, hogy a parlamentáris rendszer határozza meg továbbra is alkotmányos berendezkedésünket, a kormányzat parlament előtti felelőssége és a parlamenti ellenőrzés intézményei nem gyengíthetők.

Az alaptörvény tervezete az Országgyűlést a legfőbb népképviselői szervként határozza meg, ámde számos rendelkezése nem egyeztethető össze a parlamentáris berendezkedéssel. A költségvetés megállapításának jogát például azzal veszi el az eljövendő parlamentektől, hogy elfogadását a Költségvetési Tanács előzetes hozzájárulásához köti. Ha ezt a beleegyezést nem bírja a parlament, és ezért nem születik meg az új költségvetés, az államfő feloszlathatja az Országgyűlést. A kétharmados többséggel elfogadható, úgynevezett sarkalatos törvények

megalkotásának megkövetelése olyan szabályozási területeken béníthatja meg a jövőben a kormányzást, mint a családpolitika, a nyugdíjrendszer vagy éppen az adótörvények.

Az új alaptörvény eltávolodik a parlamentarizmus modelljétől.

4. A közhatalom gyakorlása legyen átlátható, a közhatalmat gyakorló szervezetek és személyek pedig legyenek számon kérhetőek, az információszabadság elért szintje fejlesztendő, a visszalépés nem elfogadható.

Az új alaptörvény tervezete megszünteti az információszabadság intézményi garanciáját, a független parlamenti biztos intézményét, helyette egy közigazgatási szervre bízna e jog érvényesülése felett való őrködést. Az ombudsmani jogállású alkotmányos intézményt hatóság váltaná fel, ami még akkor sem lehet az ombudsmanhoz hasonló mértékben független, ha az alkotmány „függetlenként” nevezi meg, ennél fogva nem is lesz képes ugyanazt az alapjogvédelmi funkciót ellátni, mint az országgyűlési biztos. Az információ szabadságát e hatóságnak a titkolózásban érdekelt kormányzattal szemben kellene megvédenie, ez pedig a kormányzattól jogállási értelemben nem maradéktalanul független hatóságtól Magyarországon nem várható el. Ma az adatvédelmi biztos egyedülként ellenőrzi tartalmilag a nyilvánosság legerősebb korlátozásának számító titokminősítéseket. Egy nem alkotmányos rangú és csak viszonylag független közigazgatási szerv erre nyilván alkalmatlan lesz.

Az információszabadság parlamenti biztosának megszüntetése visszalépést jelent az átláthatóság elért szintjéhez képest.

5. A szólás szabadsága csak az alapvető jogok védelmében, és csak arányos mértékben korlátozható, a politika befolyásától mentes sajtó és média szabadságát biztosítani kell.

Hogy e követelmény érvényesülése szempontjából az új alkotmány mit tartogat számunkra, az alaptörvény-tervezet tükrében aligha jósolható meg. A szövegben, amely rögzíti mindenki jogát a véleménynyilvánításhoz, illetve elismeri és védi a sajtószabadságot, nem találunk kivétlenül, ha korábban nem fogadott volna el a többség egy a sajtószabadságot brutálisan korlátozó törvénycsomagot, és ezzel párhuzamosan nem írta volna át indoklás nélkül a vonatkozó alkotmányos szabályokat, ezzel a javaslattal immár másodszor. A sajtó világát átalakító új médiaszabályozás tükrében tehát mégis lehet okunk aggodalomra. A médiatartalmak állami befolyásolásának és felügyeletének utat nyitó médiaalkotmány és médiatörvény ugyanis újraértelmezte a sajtószabadság fogalmát, és ez az új alkotmány fényében különös jelentőséggel bírhat. Ezek a jogszabályok nem a szabadságot, hanem a meghatározhatatlan tartalmú közérdeket és a közérkölcst helyezték középpontba azzal a céllal, hogy megvédjék az állampolgárokat az „öncélú” sajtóorgánumokkal szemben. Ez a közösség érdekeit védő (és az ehhez elengedhetetlen állami szerepvállalást kívánó) szemlélet pedig jól kivehető az új alkotmány absztrakt soraiból is („a közösség gyarapodásához” hozzájáruló munkavégzési kötelezettség, társadalmi „hasznosság” alapján kiérdemelt szociális intézkedések stb.). Félő tehát, hogy az új alkotmány egészének szellemében kap új értelmet a szólás és a sajtó szabadsága.

Az alaptörvény-tervezethez benyújtott módosító indítványok alapján úgy tűnik, az alaptörvényben vissza fognak köszönni a 2010-ben történt alkotmánymódosítás újításai, a sokszínűsége és a demokratikus közvélemény kialakulása feltételeinek biztosítására vonatkozó utalások. Ennek ellenére az új szabályok egy jó Alkotmánybíróság kezében

továbbra is megfelelő alapot biztosíthatnak a médiaszabályozás elfogadhatatlan rendelkezéseinek megsemmisítésére. Az alapjogok megszokottól eltérő, az alaptörvény által sugallt értelmezése viszont a sajtószabadság felszámolásához is elvezethet. Ez csak akkor dől majd el, ha az Alkotmánybíróság végül határozatot hoz a médiaszabályokról.

A 2010-es médiaszabályozás alapján már most sem szabad a sajtó, ezt nem oldja meg az alaptörvény.

6. Minden ember individuumként és közössége részeként is egyenlő méltósággal rendelkezik, ennek minden állami megnyilvánulást át kell hatnia.

Az alapjogok lényege, hogy az embert ember, a polgárt polgár mivoltánál fogva illetik meg, tekintet nélkül érdemeire, társadalmi hasznosságára. Ezzel szemben az emberek egyenlő méltóságát vonja kétségbe az a szabály, ami lehetővé teszi, hogy a szociális intézkedéseket az érintett „közösség számára hasznos tevékenységéhez igazodóan” állapítsák meg. A modern alkotmányosság számára teljesen hamis az az ideológia, amely szerint a jogok csak azokat illetik meg, akik kötelezettségeiket teljesítik.

Az alaptörvény-tervezet alapján megállapítható: Magyarország a jövőben sem fog csatlakozni azon államok sorába, amelyek a szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés felszámolásán fáradoznak. Immáron alkotmányos szinten írják elő, hogy házasság csak férfi és nő között létezhet, és ezzel eleve kizárják annak lehetőségét, hogy a jogalkotó később megnyithassa ezt a jogintézményt az azonos neműek számára, de hasonló üzenetet hordoz, hogy a hátrányos megkülönböztetés tiltott okait tartalmazó felsorolás a szexuális orientációt nem nevesíti a védett tulajdonságok között. Az alaptörvény itt és más rendelkezéseiben is egy meghatározott családmoddal, egy bizonyos életformát preferál, azt juttatja kifejezésre, hogy nem akar azok alkotmánya lenni, akik más módon kívánják élni az életüket.

Az új alkotmány nem tekint azonos tisztelettel polgáira, nem kezel mindenkit egyenlő méltóságú személyekként.

Mindezek a megállapítások szomorú konklúzióhoz vezetnek: a 89-es alkotmányból levezethető, fent számonkért követelmények – legalábbis részben – idegenek az új alaptörvénytől. A rendszerváltás alkotmányozóit a nyugati demokráciák alkotmányainak sztenderdjei vezették, azokat szem előtt tartva, ám a hazai közjogi hagyományokat is megőrizve alkottak új alkotmányt hazánknak. Az új alaptörvényt írók ezzel szemben éppen azzal „kölcsonöznek nemzeti karaktert” az alkotmánynak, hogy megtagadják az európai alkotmányfejlődés vívmányait és láthatóan félreértik a hazai alkotmányos hagyományt. Paradox, hogy nemzeti felbuzdulásukban a magyar közjogi berendezkedés olyan jellegadó sajátosságait számolják fel, mint az egymásnak mellérendelt szakszolgálatokból álló ombudsmani szisztéma és a polgárok széles körét jogszabályok megsemmisítésének kezdeményezésére jogosító populáris akció.

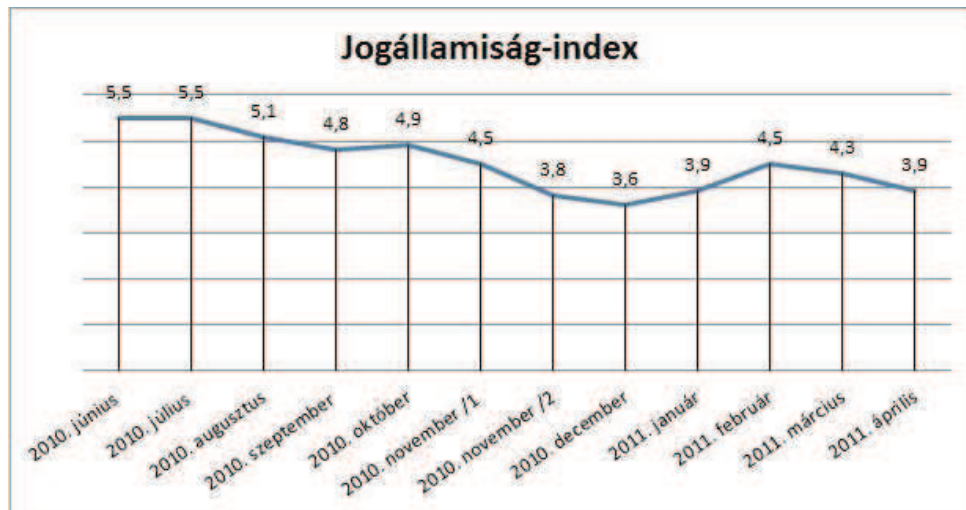
II. Empíria

Szakértőink az alkotmányozási folyamat közepette, az új alaptörvény-tervezet nyilvánosságra kerülését követően értékelték a jogállamiság hazai állapotát, eközben a jogállamiság-index

pedig ha nem is drasztikusan, de csökkent. A közhatalom bírálhatóságát kivéve valamennyi index-érték közepesnél rosszabb értékelést kapott.

Kérdés	2011. április
A közhatalom független intézményei a parlamenti többség és a kormányzat befolyásától mentesen működnek.	3,26
Az ország közjogi működése megfelel a parlamentarizmus alkotmányos elveinek.	4,42
Biztosított a politika befolyásától mentes sajtó és média szabadsága.	4,27
A kormányzat parlament előtti felelőssége és a parlamenti ellenőrzés intézményrendszere megfelelően működik.	3,27
A közhatalom mindenki által és széles körben, szabadon bírálható.	5,13
A személyek egyenlő méltóságát individuumként és valamely közösség tagjaként is a köztársaság intézményei megfelelően biztosítják.	4,39
A közhatalom gyakorlása átlátható, a közhatalom gyakorlóit számonkérhetőek.	3,17
A jogérintő közhatalmi aktusokkal szemben a jogérvényesítés lehetőségei megfelelőek.	4,20
Az alkotmányvédelem stabil.	3,31
Az alkotmányvédelem, ezen belül az alapjogvédelem jelenlegi szintje megfelelő.	3,59
Index	3,97

Bár a jogállamiság-index csökkenése nem nevezhető jelentős mértékűnek, az értékek romlása mégis a jogállamiság válságaként értelmezendő, a szakértők ugyanis vélhetően a hónap legfontosabb eseményéről, a 2011. március 14-én nyilvánosságra került alaptörvény tervezetről nyilvánítottak véleményt. Az index értékének csökkenése így leginkább azzal magyarázható, hogy az új alkotmány tervezett szövege a szakértők szerint nem megemeli, hanem inkább csökkenti a hazai jogállamiság szintjét.

Nagyon keserű előrejelzés továbbá, hogy a szakértők 74%-a szerint (!) az új alaptörvény-tervezet nem alkalmas arra, hogy a XXI. századi Magyarország alkotmányául szolgáljon. Az egyik szakértő jellemző válasza: „mind a jogvédelem tekintetében, mind a jogállami, hatalommegosztási kérdésekben, mind pedig technikai szempontból (.....) példátlan visszalépést jelent”. A másik szakértő ugyancsak elutasító véleménye szerint pedig a „tervezet szakmaiatlan, az alkotmányos értékeket és hagyományokat számos esetben figyelmen kívül hagyja, tudománytalan és feleslegesen patetikus szövegrészei rombolják az Alkotmány normatív erejét”.

III. A nemzeti konzultáció – kérdések az új alkotmányról

Az Eötvös Károly Intézet felkérte Csanádi Gábort az ELTE Társadalomtudományi Kara Empirikus Tanulmányok Intézetének igazgatóját, hogy módszertani szempontból véleményezze a nemzeti konzultációs testület által minden választópolgárnak megküldött kérdőívet.

Kérdések a Kérdésekről

Szájer József bevezetőjében tudatosítja az olvasóban, hogy a kérdőív mögötti cél nem más, minthogy “az új alkotmány előkészítésében minden magyar állampolgár részt vehessen”. Ugyanakkor a Konzultációs Testület ugyan csak annyit vállalt, hogy az eredményeket továbbítja az alkotmány elfogadására jogosult képviselőknek. Ebből pedig az vélelmezhető, hogy a vizsgálat valódi célja az, hogy bizonyos kérdések lakossági támogatottságának mértékéről információt szolgáltatassanak a döntéshozóknak, ami a participációnak csak meglehetősen leszűkített értelmezését jelenti. Ám ahhoz, hogy a vizsgálatból származó információk racionálisan felhasználhatóak legyen, legalább két feltételnek teljesülnie kellene.

Egyrészt, döntő feltétel az, hogy a válaszolók sokaságáról lehessen tudni, hogy mennyire pontosan képviselik azokat, akinek a véleményét ismerni szeretnénk. Jelen esetben viszont ez az eljárás semmilyen mértékben sem biztosítja, hogy a feldolgozandó kérdőívek a felnőtt állampolgárok, a választásra jogosultak, stb. **reprezentatív** mintáját jelentsék. Ezért a képviselők informálására sem volna célszerű ezeket az adatokat használni, hiszen nem tudjuk megmondani, hogy mekkora az esélye annak, hogy a **válaszolók véleményének** megoszlása és a **választók összességének** vélemény-megoszlása hasonló volna - miközben épp ez utóbbi megismerése a cél. Emiatt az informálás helyett félrevezethetjük a képviselőket (is) a tévesen megbízhatónak feltüntetett információkkal. (A jelentős számú beérkező kérdőív sajnos nem jelent elegendően megnyugtató érvet a vizsgálat adatainak megbízhatósága mellett. A mintavételi tankönyvek szinte mindegyike beszámol azokról az esetekről, amikor a helytelen kiválasztási technika akkor is súlyos tévedésekhez vezetett, ha nagy volt a válaszolók száma.)

A másik feltétel a kérdőív kidolgozásának **szakszerűségével** kapcsolatos. A szakma szabályainak betartása ezen a területen - éppen úgy, mint az orvostudományban vagy az autószerelésnél - a siker elengedhetetlen feltétele. Ha valóban a válaszolók véleményére vagyunk kíváncsiak akkor a kérdőív szerkesztés során bizonyos szabályokat be kell tartani. Most azt vesszük sorra, hogy ebből a szempontból az egyes kérdéseknél milyen fontosabb problémák merülnek fel.

Vannak, akik szerint az új magyar alkotmánynak csak az állampolgárok jogait kellene deklarálnia, kötelezettségeket nem. Mások szerint a jogok biztosítása mellett a legfontosabb, a közösség iránti felelősségünket kifejező állampolgári kötelezettségeknek (munka, tanulás, honvédelem, környezetünk védelme) is helyt kell adni a dokumentumban. Ön mit gondol?

Jellegzetes, tankönyvi **sugalmazó** kérdés. A kérdés formája látszólag bármilyen válaszra nyitva hagyja a lehetőséget, azonban valójában sugalmazza a “helyes”, a kérdőív készítői által elvárt választ. Ezt leggyakrabban tekintélyre való nyílt, vagy rejtett hivatkozással szokás elérni, mint ezt későbbi kérdések esetén látni fogjuk. Itt egy másik esettel találkozunk, amikor közismert, általánosan elfogadott közhelyre (“a jogoknak és a köteleességeknek egyaránt érvényesülniük kell”) való rejtett hivatkozás jelenti a sugalmazást. A köteleességek és jogok egységének tézisével való egyetértésből ugyanis nem következik, hogy azzal is feltétlenül egyetértene a válaszoló, hogy az **alkotmányban** helyezték el a jogok mellett a köteleességek felsorolását. Ráadásul itt egy másik szokásos, a kezdők által elkövetett hibával is szembesülhetünk: azzal, mikor **egy kérdésbe többet** is bezúfolnak, s így valójában nem lehet tudni, mire is vonatkozik az egyetértő vagy a nem egyetértő válasz. Mit is válaszoljon az, aki ugyan egyetért a felsorolásban említett bizonyos kötelezettségek alkotmányba foglalásával, de másokkal nem? És az, aki más kötelezettségeket, esetleg jogokat is felsorolandónak tart?

Vannak, akik azt javasolják, hogy az új magyar alkotmánynak korlátoznia kell az állam mindenkori eladósodásának mértékét, ezzel is felelősséget vállalva a jövő

nemzedékekért. Mások szerint az alkotmánynak nem szükséges ilyen garanciát tartalmaznia. Ön mit gondol?

Itt is találkozhatunk a fenti hibával. Hogyan kell válaszolni, ha az állam eladósodásának korlátozását **nem azért** tartom jónak, amit a kérdés említ, hanem más miatt? Csak akkor kell igennel válaszolnom, ha mindkét résszel egyetértek? Vagy akkor is, ha pl. a jövő generáció iránti felelősséget ugyan fontosnak tartom, de nem az államadósság korlátozásával, hanem más tényezőkkel látom elsősorban összefüggőnek?

Ráadásul, a válaszlehetőségek további műhibát is tartalmaznak: A válaszolóknak **kompetensnek** kellene lennie a kérdésben. Itt a fentiekben említetteken túl pl. azt is tudnia kellene, mit is értünk krízishelyzet alatt -csak így jöhetne szóba, hogy a második válaszalternatívát megfontolhassa a válaszoló. Ennek hiányában nem tudhatjuk, hogy akik válaszoltak erre a kérdésre, milyen feltételezések mellett jelölték meg az alternatívákat, így a válaszok megoszlása is értelmezhetetlen.

Vannak, akik azt javasolják, hogy az új magyar alkotmány olyan közös értékeket is vegyen védelem alá, mint a család, a rend, az otthon, a munka, az egészség. Mások szerint ez nem szükséges. Ön mit gondol?

Hasonló a hiba, mint az 1.kérdésnél. Ha csak a felsorolt értékek **egy részét** találja valaki alkotmányosan védendőnek, másokat pedig nem, akkor mit is kellene válaszolnia? Ha esetleg más értékeket viszont védendőnek tart valaki? Továbbá, a kérdés megfogalmazása itt is **sugalmazó**, mivel **közös** értékekről beszél, ezzel az alkotmányos védelem elfogadására ösztönözve a válaszolókat. Ráadásul a kérdésben nem szerepelt, hogy mindezeket a **közös értékeket** az emberi jogok védelme **mellett** kellene védeni, ez a szempont csak az alternatívákban kerül szóba. Így azt is sugalmazza a megfogalmazás, hogy az emberi jogok **nem** közös értékek.

Vannak, akik azt javasolják, hogy azok a szülők, akik kiskorú gyermeket nevelnek, az új magyar alkotmány értelmében valamilyen módon gyakorolhassák gyermekük szavazati jogát. Ön mit gondol?

Félrevezető a kérdés megfogalmazása. Sem most nem ez a helyzet, sem a tervekben nem szerepel, hogy a kiskorúaknak szavazati joguk lenne - tehát azt nem is gyakorolhatja más. Az első alternatíva is **pontatlanul** van megfogalmazva: nem tudható, hogy a "gyermekük számának megfelelően" azt jelenti-e, hogy gyermekenként egy-egy szavazatot kapnának a szülők (melyikük?) vagy valami mást? (pl. maximálható számút). Mivel ez befolyásolja az egyetértést ezzel az alternatívával azok esetében is, akik egyetértenének az elvvel, a válaszok értelmezhetetlenek.

Vannak, akik azt javasolják, hogy az új magyar alkotmány ne engedélyezze a mindenkori kormányok számára, hogy megadóztathassák a gyermeknevelés költségeit (azaz, a gyermeknevelés költségeit ismerje el a mindenkori adórendszer). Mások szerint erre nincs szükség, a mindenkori kormányok számára meg kell hagyni e költségek megadóztatásának jogát is. Ön mit gondol?

Sugalmazó és félrevezető kérdés. Az adózással szembeni érzelmet használja fel a kívánt válaszok súlyának növelése érdekében, azt a látszatot keltve, mintha a gyereknevelés támogatása csak, vagy döntően az adózáson keresztül volna lehetséges. Ráadásul szak-

szlenget alkalmaz ("a gyermeknevelés költségeit **ismerje el** a mindenkori adórendszer"), nem tudható, mit is értsünk az alatt, hogy az adórendszer elismer valamit. Továbbá a harmadik válaszalternatíva már nem is az adórendszerrel kapcsolatban, hanem általában beszél a gyermeknevelési költségek elismeréséről. Így tehát nincs olyan válaszlehetőség sem, hol a mellett lehetne állást foglalni, hogy a gyereknevelés támogatásának kérdését az alkotmány ne az adórendszerrel kapcsolatban tárgyalja, hanem másutt.

Vannak, akik azt javasolják, hogy az új magyar alkotmány vállaljon kötelezettséget a jövő nemzedékek iránt. Mások szerint nem szükséges az ilyen kötelezettségvállalás. Ön mit gondol?

A válaszadó nem kompetens, és a kérdés pontatlan fogalmazása miatt nem is lehet tudni, miről kérdezik véleményét. Nem lehet tudni, milyen kötelezettségvállalásról van szó. Csak egy formális, reprezentatív kijelentésről, vagy ennél többről? A környezet védelmének problémáiról? Vagy ennél többről? Továbbá, itt is a korábban már említett kompetencia-probléma merül fel legalábbis abban a kérdésben, hogy mindezeknek az alkotmányban vagy máshol történő szabályozását látná-e helyesnek a megkérdezett.

Vannak, akik azt javasolják, hogy az új magyar alkotmány közbeszerzésben való részvételt, illetve, állami támogatást csak olyan gazdasági társaság számára tegyen lehetővé, amelynek tulajdonosi szerkezete átlátható. Ön mit gondol?

Itt is az "egy kérdésben több kérdés" jellegzetes hibával találkozunk. Az "illetve" egyik és másik oldalán szereplők közül hogyan lehetne csak az egyikkel egyetérteni? Ha például valaki azt gondolná, hogy állami támogatást csak az átlátható tulajdonosi szerkezetűeknek kéne adni, de közbeszerzésben bárki versenyezhesen mit jelöljön meg? Ráadásul az első válaszalternatíva eltér a kérdésben megfogalmazottól, némileg máshogyan jelöli meg a kívánt feltételt. Arról, hogy mindezt miért kellene az alkotmányban szabályozni, szintén nem szerezhetünk információt.

Vannak, akik azt javasolják, hogy Magyarország új alkotmánya fejezze ki a határon túl élő magyarsággal való nemzeti összetartozás értékét, mások szerint erre nincs szükség. Ön mit gondol?

A kérdés megfogalmazása nem konzisztens a válaszalternatívákkal. A fogalmazás csupán az összetartozás értékének kifejezésére utal - ezzel fokozva az igen válaszok várható arányát - míg a válasz-alternatívában feltűnik a kormányokra vonatkozó kötelezés követelménye is.

Vannak, akik azt javasolják, hogy Magyarország új alkotmánya védje a Kárpát-medence természeti sokféleségét, a csak itt honos állat- és növényfajokat, a hungarikumokat. Ön mit gondol?

A kérdés félrevezető, a válaszalternatívák nem konzisztensek a kérdéssel, és valószínűleg biológiai-ökológiai értelemben is szakszerűtlen a fogalmazás. A kérdésfejből azt lehetne gondolni, hogy a természeti sokféleség, a csak itt honos állat és növényfajok, valamint a hungarikumok védelme azonos, vagy ha nem, akkor talán a válasz-alternatívák fogják leírni, hogy mely kombinációk alkotmányos védelmét támogatná a válaszoló.. A válasz-alternatívák azonban másról szólnak, új dimenzió szerinti alternatívákat kínálnak fel, a hungarikumok kérdése már elvész, a gazdálkodás során fennmaradt fajok legfeljebb részei a természeti sokféleségnek.

Vannak, akik azt gondolják, hogy az új alkotmánynak védenie kell a nemzeti vagyont, különös tekintettel a termőföldet és a vízkészletet. Mások ezt nem tartják fontosnak. Ön mit gondol?

A kérdés félrevezető, sugalmazó, pontatlan. A kérdés azt sugallja, mintha a termőföld és vízkészlet lenne a nemzeti vagyon két döntő eleme, a válaszalternatívák viszont már az egész nemzeti vagyonra vonatkoznak. Arról sincs szó, mit is értsünk ezen nem ismert dolgok alkotmányos védelme alatt. A válaszoló nem kompetens abban, mely elemek nincsenek felsorolva, azoknak mekkora a súlyuk, hogyan is kellene őket védeni. Azt sem tudhatjuk, mit is kellene válaszolni, ha a védelmi igény csak a vagyon bizonyos részére vonatkozik.

Vannak, akik azt javasolják, hogy Magyarország új alkotmánya tegye lehetővé a bíróságok számára a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés kiszabását a kiemelt súlyosságú bűncselekmények esetében. Ön mit gondol?

A kérdés jellegzetes hibája, hogy megfogalmazói elfelejtik, hogy a válaszolók nem mind jogászok, így nem tudják, mit is jelent a tényleges és a nem tényleges életfogytiglani szabadságvesztés és a kiemelt súlyosságú bűncselekmény. (Ez utóbbi azt hiszem nem is nagy csoda, mivel a hatályos Büntető Törvénykönyv nem is tartalmaz ilyen fogalmat.) Mivel különböző dolgokra gondolnak, a válaszok értelmezhetetlenek. Továbbá, mi a helyzet akkor, ha valaki nem csupán a (nem létező) kiemelt súlyú bűncselekmények esetén tartaná helyesnek azt, hogy a bíróságok ilyen büntetéseket adjanak?

Vannak, akik azt javasolják, hogy Magyarország új alkotmánya büntetés terhe mellett tegye kötelezővé a megjelenést annak, akinek az Országgyűlés valamelyik vizsgálóbizottsága meghallgatásra idézést küld. Ön mit gondol?

Az előző kérdésekhez képest meglepően lényegtelen kérdés alkotmányos szabályozásáról talán kár véleményt kérni, a kérdés szintén jellegzetes torzító hibáról árulkodik. A válaszalternatívákból itt is hiányzik az a lehetőség, amikor valaki egyetért azzal, hogy kötelező legyen elmenni a parlamenti vizsgálóbizottság ülésére (bár felmerülhet az, hogy kire is vonatkozzon ez a kötelezettség?) viszont nem tartaná érdemesnek ezt alkotmányban rögzíteni - akár az alkotmány komolyságának érdekében.

A fent leírtakon túl szinte minden kérdésre jellemző, hogy jól érzékelhetően a kormánypártok által helyesnek tartott változatokat fogalmazza meg, és csupán ez után teszi hozzá az elutasítás lehetőségét, pl, hogy "mások szerint ez nem szükséges". Ez a megoldás közismerten megnöveli az egyetértő válaszok arányait, hiszen ha egy adott állítás tekintélyes, hatalommal rendelkező szervezet véleményével egyezik, az esetek többségében a válaszolók a kérdés különösebb megfontolása nélkül is egyetértenek azzal. Ebben az esetben pedig a közvéleménykutatási gyakorlatban egyedülálló módon a kérdőívet, mint említettük, a Kormány küldte ki, és a Konzultációs Testület tekintélyes vezetői írták alá, fontos pozícióik megjelölésével. Ráadásul ezek közül a semlegesebbeket választották ki, mely a válaszadókban az aláírók függetlenségének látszatát keltheti.

Összefoglalóan tehát azt mondhatjuk, hogy a vizsgálat mintája nem reprezentatív, a kérdőív összeállítása nem felel meg a szakma szabályainak. (Különösen sajnálatos, hogy az MTA elnöke e minőségében a kérdőív tudományos szakszerűségét jelzi aláírásával) Így a címzetteket óvni célszerű attól, hogy az eredményeket figyelembe vegyék döntéseik megfontolásakor.

A jogállamfigyelő elkészítésében Majtényi László, Navratil Szonja, Somody Bernadette, Szabó Máté Dániel és Vissy Beatrix vett részt.